

Obstacles of livestock breeding businesses of the beneficiaries covered by the Imam Khomeini Relief Committee in Gonbad Kavus county

Elham Lakfar¹, Mohammad Reza Mahboobi^{2*}, Gholamhossein Abdollahzadeh³

¹Department of agricultural extension and education, College of agricultural management, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran

²Department of agricultural extension and education, College of agricultural management, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources Gorgan, Iran, Email: mahboobi47@gmail.com

³Department of agricultural extension and education, College of agricultural management, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources Gorgan, Iran

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Full Paper	The present study was conducted to identify the obstacles to the livestock breeding businesses of the beneficiaries covered by the Imam Khomeini Relief Committee in Gonbad Kavus county of Golestan province. The purpose of the research is practical and was done using the survey strategy of the questionnaire. The statistical population of the research was 341 patients covered by the Imam Khomeini Relief Committee in Gonbad-Kavus county, and 184 of them were selected as the research sample using systematic random sampling and Morgan's table. The research evaluation tool was a researcher-made questionnaire, whose content validity was checked by receiving the opinions of experts of the relief committee and academic staff members. To check the reliability of the measurement tool, Cronbach's alpha coefficient was calculated and the value was 0.79. The results of the factor analysis showed that 11 factors with the names of low production and insufficient income, lack of family support and lack of production skills, lack of foresight, lack of stability of laws and regulations, and inability to adapt to market changes, lack of institutional support and lack of access to the inputs, lack of creative spirit and initiative and lack of financial resources management knowledge, low quality of education, lack of insurance support and problems of marketing and selling products, lack of participation in educational programs, lack of effort and perseverance and lack of professional knowledge, accounted for 61.01 percent of the total variance. The most important factor was low production and insufficient income, which accounted for about 15.1 percent of the total variance.
Article history: Received: 31.03.2024 Revised: 22.04.2024 Accepted: 08.06.2024	
Keywords: Business Imam Khomeini Relief Committee Self-employment Animal husbandry	

Cite this article: Lakfar, E., Mahboobi, M.R., Abdollahzadeh, Gh.H. 2024. Obstacles of livestock breeding businesses of the beneficiaries covered by the Imam Khomeini Relief Committee in Gonbad Kavus county. *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 11 (3), 19-42.

موانع کسب و کارهای پرورش دام مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) در شهرستان گنبد کاووس

الهام لکفر^۱، محمدرضا محبوبی^{۲*}، غلامحسین عبداللهزاده^۳

^۱ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران

^۲ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران،

رایانامه: mahboobi47@gmail.com

^۳ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده مدیریت کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله کامل علمی- پژوهشی	این پژوهش با هدف شناسایی موانع کسب و کارهای پرورش دام مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) در شهرستان گنبد کاووس استان گلستان انجام شد. تحقیق از نظر هدف کاربردی بوده و با استفاده از راهبرد پیمایش پرسشنامه انجام شد. جامعه‌ی آماری تحقیق ۳۴۱ نفر از مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی در شهرستان گنبد کاووس بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی منظم و با استفاده از جدول مورگان ۱۸۴ نفر از آنان به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. ابزار سنجش تحقیق پرسشنامه‌ی محقق ساخت بود که روایی محتوایی آن با دریافت نظرات کارشناسان کمیته امداد و اعضای هیأت علمی بررسی شد. به منظور بررسی پایایی ابزار سنجش نیز ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که مقدار آن ۰/۷۹ به دست آمد. نتایج تحلیل عاملی نشان داد که یازده عامل با نام‌های تولید پایین و درآمد ناکافی، فقدان حمایت خانواده و عدم برخورداری از مهارت‌های تولید، فقدان آینده‌نگری، عدم ثبات قوانین و مقررات و ناتوانی در سازگاری با تغییرات بازار، فقدان حمایت نهادی و عدم دسترسی به نهاده‌ها، فقدان روحیه خلاقیت و ابتکار و عدم برخورداری از دانش مدیریت منابع مالی، کیفیت پایین آموزش، فقدان حمایت بیمه‌ای و مشکلات بازاریابی و فروش محصولات، عدم مشارکت در برنامه‌های آموزشی، عدم تلاش و پشتکار و فقدان دانش حرفه‌ای، در مجموع ۶۱/۰۱ درصد از واریانس کل را تبیین کردند. مهمترین عامل تولید پایین و درآمد ناکافی بود که به تنهایی ۱۵/۱ درصد از واریانس کل را تبیین کرد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۲ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۳/۰۲/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۹	
واژه‌های کلیدی: کسب و کار کمیته امداد امام خمینی خوداشتغالی دامپروری	

استناد: لکفر، الهام؛ محبوبی، محمدرضا؛ عبداللهزاده، غلامحسین. (۱۴۰۳). موانع کسب و کارهای پرورش دام مددجویان تحت پوشش

کمیته امداد امام خمینی (ره) در شهرستان گنبد کاووس مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۱۱ (۳)، ۴۱-۱۹.

DOI: 10.22069/jead.2024.22330.1819

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان

مقدمه

فقر که نمودی از توسعه نیافتگی است، مشکلات مختلفی را در ابعاد گوناگون برای جوامع به بار می‌آورد. به همین خاطر، موضوع فقر در تمامی کشورهای جهان دارای اهمیت فراوان است، از این رو، موضوع توانمندسازی جوامع فقیر، مورد توجه ویژه صاحبانظران و دولت‌ها قرار گرفته است. هدف برنامه‌های توانمندسازی کمک به افراد نیازمند است تا تلاش نمایند بر کاستی‌هایشان غلبه یابند، جنبه‌های مثبت زندگی‌شان را بهبود بخشند، مهارت‌ها و توانایی‌هایشان را برای کنترل عاقلانه بر زندگی افزایش داده و آن را در عمل پیاده نمایند (بیلیانی و همکاران، ۱۴۰۲). همچنین، بیکاری به عنوان یک پدیده مخرب اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، تهدیدی برای کل جامعه است و موضوعی است که همه دولت‌ها از گذشته با آن روبرو بوده‌اند. بر این اساس، اشتغال از نیازهای اصلی هر جامعه است که هر گونه نارسایی در آن منشاء بسیاری از ناهنجاری‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (عناستانی و حسینی کهنوج، ۱۳۹۷). این موضوع در شرایط کنونی در ایران یکی از مهمترین مسائل اجتماعی است. یکی از راه‌های مقابله با بیکاری و کاهش آن، خوداشتغالی است که می‌تواند تأثیر زیادی در کاهش میزان بیکاری داشته باشد (باقری و همکاران، ۱۳۹۷).

اگر چه امروزه چالش اشتغال یکی از مهمترین مسائل اجتماعی در کشورهای در حال توسعه به شمار می‌آید، با این حال، تجربیات توسعه روستایی در کشورهای مختلف جهان طی چند دهه گذشته نشان می‌دهد که مشکلات کمبود درآمد روستاییان و عواقب و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ناشی از آن را نمی‌توان تنها با انتقال دانش فنی و فناوری‌ها و نیز انتقال سرمایه‌های مادی به مناطق روستایی، حل شده پنداشت، بلکه عنصر مهم‌تری که بایستی مورد توجه سیاستگذاران و کارشناسان توسعه روستایی قرار گیرد، تأکید بر توسعه

کسب و کارهای کوچک روستایی و فراهم ساختن بسترهای ضروری برای رشد و توسعه آن‌ها می‌باشد. مشاغل کوچک روستایی زمینه ایجاد اشتغال و ماندگاری در جامعه روستایی را در فعالیتهای کشاورزی و غیرکشاورزی فراهم ساخته، به گونه‌ای که برخی متخصصان، توسعه کسب و کارهای کوچک در محیط روستایی را مهم‌ترین راهکار توسعه روستایی در کشورهای جهان سوم در نظر می‌گیرند. این کسب و کارها باعث خوداشتغالی در راستای رفع کاستی‌ها و تأمین نیازهای محلی یک اقتصاد گردیده و راه را برای توسعه پایدار اقتصادی در جوامع روستایی هموار می‌نماید (نجفی و صفا، ۱۳۹۳).

یکی از مشکلات اساسی کشور ما در چند دهه اخیر، بیکاری روستاییان و مهاجرت آنان به شهرها بوده است که سبب خالی شدن بسیاری از روستاها از سکنه شده است. بنا به مستندات مرکز آمار ایران، در سال ۱۳۳۵ جمعیت کل کشور حدود ۱۹ میلیون نفر بوده که از این تعداد ۱۳ میلیون نفر آن یعنی چیزی معادل ۶۸ درصد جمعیت روستانشین بودند. این نسبت مطابق با آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن، به ۲۶ درصد روستانشین و ۷۴ درصد شهرنشین رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۲) که از جمله دلایل اصلی آن مهاجرت روستاییان، فقر، بیکاری و نداشتن درآمد کافی می‌باشد (بوزرجمهری و همکاران، ۱۳۹۷)، از این رو، به نظر می‌رسد توجه دولت به رشد اقتصادی، اشتغال و کاهش فقر در مناطق روستایی بسیار ضروری است. در کشور ما یکی از نهادهای تأثیرگذار در زمینه توانمندسازی و کاهش فقر اقشار ضعیف، کمیته امداد امام خمینی (ره) است. آغاز و استمرار فعالیت کمیته امداد با تمرکز بر امدادسانی و حمایت از افراد خانواده‌های نیازمند با رعایت کرامت انسانی و عزت نفس آنان بوده است. یکی از فعالیتهای مهم این نهاد کمک به خوداشتغالی و رفع بیکاری محرومان در قالب

طرح‌های کوچک اشتغال‌زایی و خودکفایی می‌باشد که اهداف آن ارتقاء سطح آگاهی‌های فرهنگی، علمی و مهارت‌های فنی و حرفه‌ای مددجویان؛ افزایش توان اقتصادی افراد و خانواده‌های مستعد تا مرز خودکفایی کامل و ایجاد فرهنگ کارآفرینی و تلاش در مددجویان برای رسیدگی به زندگی بهتر است (بیابانی و همکاران، ۱۴۰۲). از جمله فعالیت‌های این نهاد تشویق مددجویان به ایجاد کسب و کارهای کوچک است که مجموعه فعالیت‌های تولیدی، خدماتی و یا اقتصادی را در برمی‌گیرد و با شرایط و ضوابط مشخص به صورت انفرادی، خانوادگی و جمعی برای ایجاد یا توسعه اشتغال و خودکفایی مددجویان از طریق پرداخت تسهیلات مالی (وام) اجرا می‌گردد (باقری و همکاران، ۱۳۹۷). در حال حاضر، جامعه هدف مددجویان، به تعداد ۲۴۷۰۲۸۰ خانوار با جمعیتی معادل ۵۲۳۰۶۳۹ نفر و معادل ۹/۶ درصد خانوار کشور است. از این تعداد خانوار، ۱۱۷۸۸۳۷ خانوار (۴۸ درصد) ساکن مناطق شهری و ۱۲۹۱۴۴۳ خانوار (۵۲ درصد) ساکن مناطق روستایی هستند. بر اساس آخرین آمار موجود، این نهاد در سال ۱۴۰۱ برای حمایت از طرح‌های اشتغال و خودکفایی، ۲۸۶۸۹۰ فقره تسهیلات اشتغال به ارزش ۲۳۰۳۹۲ میلیارد ریال پرداخت کرده است که منجر به ایجاد ۴۰۸۴۹۵ فرصت شغلی شده است. این نهاد در استان گلستان ۸۵۹۹ طرح اشتغال را اجرا کرده است که ۴۲۷۱ مورد آن در مناطق روستایی استان بوده است و ۱۳۶۴ مورد آن مربوط به گروه شغلی پرورش دام (گاو و گوسفند) بوده است (حسینی و همکاران، ۱۴۰۲). همچنین در سال ۱۴۰۲ در شهرستان گنبدکاووس ۶۵۰ فرد متقاضی جهت دریافت تسهیلات با مبلغ ۷۰۰ میلیارد ریال به بانک‌های عامل معرفی شده‌اند که تاکنون تسهیلات ۲۸۷ طرح به ارزش ۳۲۰ میلیارد ریال پرداخت شده است (واحد آمار و اطلاعات کمیته امداد امام خمینی شهرستان گنبدکاووس، ۱۴۰۲). با توجه به غالب

بودن فعالیت‌های پرورش دام در روستاهای این شهرستان، ایجاد کسب و کارهای کوچک پرورش دام از جمله طرح‌های اشتغال و خودکفایی مورد حمایت این نهاد بوده است که هر ساله حجم قابل توجهی از این اعتبارات را به خود اختصاص داده است. با این حال و به‌رغم تلاش‌های این نهاد در اعطای تسهیلات و راه‌اندازی کسب و کار پرورش دام توسط مددجویان و تاثیر آن در کاهش فقر و ایجاد اشتغال، شواهد موجود نشان می‌دهد این کسب و کارها با موانع مختلفی روبرو هستند که در مواردی منجر به راکد شدن کسب و کار شده است (واحد آمار و اطلاعات کمیته امداد امام خمینی شهرستان گنبدکاووس، ۱۴۰۲). برخی گزارش‌ها نیز حاکی از این بوده است که از بین ۹۲۰۲ طرح خوداشتغالی که در زمینه‌های کشاورزی، دامپروری و صنایع دستی توسط این نهاد در استان گلستان اجرا شده است، تعداد ۴۶۷۰ طرح به صورت راکد باقی مانده است (باقری و همکاران، ۱۳۹۷) که بخشی از آن مربوط به کسب و کارهای پرورش دام در شهرستان گنبدکاووس است. از این رو، شکی نیست مطالعه و بررسی چالش‌ها و موانع توسعه این کسب و کارها منجر به شناخت دقیق و علمی این موانع و رفع آن‌ها و در نهایت کمک به ایجاد اشتغال، تولید سرمایه، توزیع عادلانه‌تر درآمدها در جامعه و کاهش فقر خواهد شد. همچنین، شناسایی موانع توسعه کسب و کارهای مددجویان باعث خواهد شد اهمیت و اولویت موانع برای مدیران و برنامه‌ریزان این نهاد مشخص شود و برنامه‌ریزی برای رفع آن‌ها صورت گیرد. علاوه بر این، شواهد موجود نشان می‌دهد به‌رغم گستردگی زیاد فعالیت کسب و کارهای پرورش دام توسط مددجویان کمیته امداد در شهرستان گنبدکاووس و استان گلستان و موانع، مسائل و مشکلات فراوی آن‌ها، تاکنون هیچ مطالعه‌ای به طور خاص در راستای شناسایی این موانع، مسائل و مشکلات انجام نشده است. بنابراین، به نظر

می‌رسد تا زمانی که این موانع شناسایی و رفع نشود، تحقق اهداف این کسب و کارها امکان‌پذیر نیست. بر این اساس، این پژوهش با هدف شناسایی موانع کسب و کارهای پرورش دام مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) در شهرستان گنبدکاووس استان گلستان انجام شد.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

با توجه به تجربه جهانی، توسعه‌ی روستایی نقش بسیار مهمی در توسعه جوامع ایفا می‌کند. بر این اساس کشورهای مختلف استراتژی‌های متنوعی را با توجه به شرایط و امکانات موجود در این زمینه به کار گرفته‌اند. یکی از مهمترین این استراتژی‌ها که در دهه‌های اخیر بسیاری از کشورها به منظور توسعه روستایی به کار گرفته‌اند توسعه‌ی کارآفرینی روستایی و حمایت از توسعه کسب و کارهای کوچک می‌باشد (بوزرجمهری و همکاران، ۱۳۹۷). همچنین، توجه به بنگاه‌های کوچک یکی از اولویت‌های اساسی در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشورهای توسعه یافته بوده است (رستمی و همکاران، ۱۴۰۰). این کسب و کارها نهادهای محدود اقتصادی هستند که از طریق انباشت منابع مالی خرد، کارآفرینی و پیوند صنایع، زمینه‌های توسعه اقتصادی را فراهم می‌آورند. این کسب و کارها در افزایش متغیرهایی مانند رشد اقتصادی، اشتغال و تولید ثروت و کاهش فقر کشورها نقش حیاتی دارند. ظرفیت مشاغل کوچک در خلق فرصت‌های شغلی جدید و به کار گرفتن نیروهای بیکار یکی دیگر از کارکردهای این بنگاه‌ها است. کسب و کارهای کوچک برای ایجاد و توسعه یک اقتصاد مدرن، پویا و مبتنی بر دانش، اهمیت فزاینده‌ای پیدا می‌کنند و این به دلیل ظرفیت آن‌ها برای ارتقای کارآفرینی و افزایش مهارت‌های کارآفرینی و به دلیل توانایی آن‌ها در انعطاف‌پذیری و سازگاری سریع با بازار در حال تغییر

و ایجاد مشاغل جدید است. کسب و کارهای کوچک ستون فقرات اقتصاد در کشورهای با درآمد بیشتر است در حالی که اخیراً در کشورهای با درآمد پایین نیز با وجود موانع و مشکلات فراوان در حال گسترش است. هر چند کسب و کارهای نوپا نقش اساسی در ایجاد نوآوری، اشتغال و افزایش مزیت رقابتی ایفا می‌کنند، با این حال نرخ شکست این گونه کسب و کارها بالا است (اسماعیلی رنجبر و اسماعیلی رنجبر، ۱۴۰۱) و شواهد موجود نشان می‌دهد که چالش‌های پیش روی آن‌ها در کشورهای در حال توسعه جدی‌تر از کشورهای توسعه یافته است (Terfasa Dinka, 2019).

اگر چه کسب و کارهای کوچک نسبت به تغییر بازار منعطف‌تر و پاسخگوتر هستند اما تاثیر آن‌ها بر چنین رشد و توسعه‌ای نیز کمتر می‌باشد. دسترسی محدود به منابع مالی، درجه کمتر حرفه‌ای‌گرایی، مشکلات استخدام پرسنل لایق، وابستگی به مشتری و تولیدکننده و صرفه‌جویی در مقیاس، به عنوان نقطه ضعف اصلی این کسب و کارها بوده است (بوزرجمهری و همکاران، ۱۳۹۷). همچنین، زیرساخت‌های ضعیف، سطوح پایین تحقیق و توسعه، قوانین سخت کار و بوروکراسی ناکارآمد دولتی، از چالش‌های دیگری است که کسب و کارهای کوچک با آن مواجه هستند (Wiid and Cant, 2018). کسب و کارهای کوچک معمولاً بودجه کافی برای تامین نیازهای سرمایه در گردش و سرمایه ثابت خود ندارند. موسسات مالی نیز عموماً برای اعطای وام اعتماد کافی به آن‌ها ندارند و همچنین، صاحبان مشاغل کوچک در موقعیتی نیستند که وثیقه مورد نیاز مؤسسات وام دهنده را ارائه دهند. یکی دیگر از مشکلات مهمی که در حال حاضر کسب و کارهای کوچک در بسیاری از کشورها با آن مواجه هستند، وجود فعالیت‌های بخش غیررسمی در اقتصاد است. وجود بخش‌های تجاری غیررسمی فرهنگی را ایجاد می‌کند که به موجب آن کسب‌وکارهای

کشور به دلیل سناریوهای رقابتی پیچیده‌تر و فشرده‌تر از بین برود. موانع رویه‌ها، عدم آشنایی کسب و کارها با رویه‌های لازم و مدارک مورد نیاز است. در واقع، کسب و کارها ممکن است در درک و مدیریت پیچیدگی اسناد گمرکی یا بوروکراسی مرتبط با عملیات صادراتی به دلیل منابع محدودتر مشکلاتی داشته باشند. در مورد موانع دولتی، باید گفت اغلب کسب و کارها که مایل به بین‌المللی کردن فعالیت‌های خود هستند، با موانع دولتی مواجه می‌شوند. به عنوان مثال عدم کمک یا تشویق دولت به کسب و کارها برای مشارکت در زنجیره‌های ارزش جهانی از آن جمله است، این در حالی است که مشارکت در زنجیره‌های ارزش جهانی می‌تواند برای کسب و کارها بسیار سودمند باشد، زیرا می‌تواند دسترسی آن‌ها به بازارهای جهانی را با هزینه‌های کمتر فراهم کند (Braitto et al., 2021).

پژوهش‌های متعددی با هدف نشان دادن موانع و چالش‌های کسب و کارها انجام شده است. از جمله این که نجفی و صفا (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان بررسی موانع توسعه کسب و کارهای خانگی در مناطق روستایی به این نتیجه رسیدند که این موانع شامل عدم وجود طرح کسب و کار مناسب، نبود تجربه و تخصص لازم در روستاییان، عدم دسترسی مناسب روستاییان به بازار، عدم دسترسی به اطلاعات و منابع اطلاعاتی، عدم تامین اعتبار مالی برای سرمایه‌گذاری کسب و کار و وجود موانع قانونی می‌باشد. جمینی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه خود فقدان پشتوانه مالی و پس‌لنداز کافی، نداشتن وثیقه و ضامن برای استفاده از اعتبارات دولتی و پایین بودن سطح خطرپذیری را مهمترین موانع توسعه کارآفرینی کسب و کار زنان معرفی کردند. رضایی و صفا (۱۳۹۵) در تحقیقی با هدف بررسی موانع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی

رسمی و سوسه می‌شوند از رعایت قوانین استخدام دور شوند. از سوی دیگر، مالیات‌های غیرمعقول یکی دیگر از مشکلات رایج پیش روی کسب و کارهای کوچک است. دسترسی محدود به منابع مالی و فقدان مهارت‌های مدیریتی و حسابداری از دیگر مشکلات فراروی این کسب و کارها است (Terfasa Dinka, 2019).

موانع کسب و کارهای کوچک را می‌توان به دو دسته داخلی و خارجی تقسیم کرد. از جمله موانع داخلی می‌توان به موانع اطلاعاتی، نیروی انسانی، مالی و بازاریابی اشاره کرد و موانع خارجی شامل رقبا، روش‌ها و رویه‌ها و دولت می‌باشند. موانع اطلاعاتی به مشکلات در شناسایی، انتخاب و تماس با بازارهای بین‌المللی به دلیل ناکارآمدی اطلاعات مربوط است و از بین‌المللی شدن کسب و کارها جلوگیری می‌کنند. موانع نیروی انسانی، بیشتر به فقدان کارکنان و مدیران ماهر و باتجربه مربوط است که مانعی بر سر راه بین‌المللی شدن کسب و کارها است. موانع مالی، از ورود کسب و کارها به بازارهای جدید جلوگیری کرده و باعث عدم تطبیق استراتژی‌های بازاریابی آن‌ها با بازارهای بین‌المللی می‌شود. موانع بازاریابی می‌توانند از بین‌المللی کردن فعالیت‌های کسب و کارها در زمینه محصولات، قیمت‌گذاری، توزیع، تدارکات و فعالیت‌های تبلیغاتی کسب و کار در خارج از کشور جلوگیری کنند (OECD¹, 2009). موانع رقبا، زمانی است که منابع محدود می‌شود و کسب و کارها در معرض رقابت شدید در بازارهای خارجی، هم از سوی بازیگران داخلی فعلی و هم از سوی شرکت‌های بزرگ چند ملیتی قرار دارند. بنابراین، کسب و کارها ممکن است از ورود به بازارهای خارجی دلسرد شوند، زیرا بیم آن دارند مزیت رقابتی داخلی آن‌ها در خارج از

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development

مالی، موانع ناشی از مداخلات نامناسب دولت، موانع ترویجی- آموزشی و موانع مدیریتی- اطلاعاتی هستند. طباطبایی عمید و شهرکی (۱۳۹۹) در بررسی موانع فرآوری کسب و کارهای زنان روستایی در حوزه آبخیز تیل آباد استان گلستان دریافتند این موانع اقتصادی و حمایتی- مدیریتی بوده است. قربانی پیرعلیدهی (۱۳۹۹) با بررسی موانع توسعهی کسب و کارهای خانگی زنان در مناطق روستایی شهرستان رضوانشهر استان گیلان دریافت این موانع شامل فردی- شخصیتی، اقتصادی- مالی، فرهنگی- اجتماعی، خانوادگی و نهادی- قانونی، هستند. دهمرده و داورپناه (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان تحلیل موانع کارآفرینی روستایی در شهرستان زابل دریافتند هشت مانع کارآفرینی عبارتند از اقتصادی، نهادی، زیرساختی، علمی و آموزشی، توسعهای، فنی، اجتماعی و ابزاری. صدر دشتکی و فاطمی (۱۴۰۲) در تحقیقی با عنوان شناخت موانع و بازدارنده‌های توسعه کسب و کارهای کشاورزی در صندوق کارآفرینی امید دریافتند موانع فردی- شخصیتی، موانع آموزشی، موانع اقتصادی، موانع مربوط به ساختار و سیاست‌گذاری و موانع محیطی- فرهنگی، پنج عامل بازدارنده هستند.

نتایج تحقیق kalantaridis and Bika (2011) نشان داد کوچک بودن بازارهای محلی و عدم دسترسی به بازارهای مناسب برای فروش محصولات، مهم‌ترین مانع راه‌اندازی کسب و کار است. Niethammer (2013)، مهم‌ترین موانع کارآفرینی زنان را موانع رفتاری شامل اعتماد به نفس کمتر و تصور منفی نسبت به خود، مانع ایفای نقش شامل تعارض بین وظایف مختلف یا محدودیت‌های زمانی، موانع اجتماعی و فرهنگی شامل دید منفی به زنان در کار، موانع تحصیلی شامل سطح تحصیلات پایین و دسترسی محدود به فرصت‌های آموزشی، موانع شغلی شامل فرصت‌های کمتر در بخش رسمی اقتصاد برای پیشرفت مهارت‌های خود، موانع

زودبازده و کارآفرین کشاورزی در استان زنجان نشان دادند این موانع شامل قانونی، سیاسی- زیرساختی، مهارتی- آموزشی، مالی- هزینه‌ای، ارتباطی- اطلاع‌رسانی و فنی- جغرافیایی هستند. علوی‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی عواهل بازدارنده اشتغال زنان روستایی در شهرستان کاشمر را نداشتن پشتوانه مالی و پس‌لنداز کافی، پایین بودن سطح سواد زنان روستایی و وظایف زیاد زنان در خانه ذکر کرده‌اند. سواری و همکاران (۱۳۹۶) مهم‌ترین موانع توسعه کسب و کارهای صنایع دستی زنان روستایی در شهرستان دیواندره را عدم توجه و حمایت‌های دولتی عنوان کردند. علاوه بر آن، تحلیل موانع توسعهی این کسب و کارها به استخراج پنج مانع اقتصادی، زیرساختی، اجتماعی- فرهنگی، کمبود آموزش و روان‌شناختی منجر شد. در مطالعه‌ی میرک‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) مهم‌ترین موانع تنوع‌بخشی به فعالیت‌های غیرکشاورزی با تاکید بر مشاغل خانگی، شامل اقتصادی، اجتماعی، آموزشی، ساختاری و مدیریتی ذکر شده است. محبوبی و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقی نتیجه گرفتند پایین بودن میزان تولید و درآمد از جمله موانع توانمندسازی مددجویان در طرح‌های اشتغال‌زای کشاورزی کمیته امداد در استان گلستان است.

غیاثوند غیائی (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان تحلیل موانع توسعه کارآفرینی بنگاه‌های کوچک و متوسط کارآفرین کشاورزی نتیجه گرفت این موانع به ترتیب اهمیت شامل موانع مالی، علمی- آموزشی، دانشی، استراتژیک، سیاست‌گذاری، بازاریابی- فروش و عامل محیطی هستند. عرفان‌نیا و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان شناسایی و اولویت‌بندی موانع توسعهی کارآفرینی در صنعت گاو‌داری شیری استان خراسان جنوبی دریافتند این موانع به ترتیب اهمیت مربوط به موانع بازار، موانع قانونی، موانع روان‌شناختی، موانع

دولت برای توانمندسازی زنان در مقیاس ملی است. Ayegba and Omale (2016) در تحقیقی با هدف بررسی عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی در نیجریه نشان دادند مهمترین موانع کسب و کارهای متوسط و کوچک در نیجریه منبع تغذیه کم، کمبود زیرساخت، فساد، مهارت‌های ناکافی، تسهیلات اعتباری ناکافی، سیاست‌های نامناسب دولت و فقدان امنیت است. نتایج پژوهش Wang (2016) نشان داد کسب و کارهای متوسط و کوچک با موانع مهمی چون دسترسی به منابع مالی و هزینه بالای تامین این منابع مواجه هستند. Nzumbi (2019) مهمترین چالش‌های رشد کسب و کارهای کوچک در تانزانیا را مشکل دسترسی به وام و فقدان مهارت‌های نوآورانه برای اداره یک کسب و کار برشمردند. Terfasa Dinka (2019) در مطالعه‌ای با هدف ارزیابی چالش‌های پیش‌روی کسب و کارهای کوچک در اتیوپی به این نتیجه رسید که عدم دسترسی به منابع مالی، وجود بخش‌های تجاری غیررسمی، نرخ‌های مالیاتی بالا، وجود رهبری بوروکراتیک و فقدان مهارت‌های حسابداری، چالش‌های بالقوه این کسب و کارها هستند. Asif Khan (2022) در تحقیقی با عنوان موانع رشد کسب و کارهای متوسط و کوچک کارآفرین در پاکستان دریافت مهم‌ترین موانع کمبود منابع مالی، زیرساخت‌های نامناسب، موانع اقتصادی، فساد و مسایل مدیریتی می‌باشد. Alnassai (2023) در بررسی موانع بازار برای کارآفرینی در امارات متحده عربی نتیجه گرفت این موانع شامل ترس از شکست، خطرگریزی، کمبود شبکه‌های اجتماعی، کمبود منابع سیاسی و بی‌ثباتی اقتصادی است.

با توجه به وجود مشکلات مختلف در جامعه روستایی همچون بیکاری، مهاجرت از روستا، توان اقتصادی اندک و مواردی از این قبیل، راهکار پیشنهادی اکثر صاحب‌نظران حرکت به سوی کارآفرینی، اشتغال‌زایی و راه‌اندازی کسب و کار است. جمع‌بندی بررسی مبانی

زیربنایی شامل مشکل دسترسی به اعتبار، فناوری، خدمات حمایتی، زمین و اطلاعات و موانع قانونی شامل محدودیت فعالیت‌های قانونی مستقل برای زنان دانسته است. Gallway and Kapasi (2014) در مطالعه‌ی خود فراهم نبودن منابع مالی کافی برای راه‌اندازی کسب و کارهای خانگی و نبود شبکه‌سازی و عدم حضور تعاونی‌ها و تشکل‌های حمایت‌کننده از کسب و کارها را به عنوان اصلی‌ترین موانع راه‌اندازی و گسترش کسب و کارهای خانگی در نواحی روستایی اسکاتلند برشمردند. Okechukwu Agwu and Izunwanne Emeti (2014) در مطالعه‌ای دریافتند تامین مالی ضعیف، زیرساخت‌های اجتماعی ناکافی، فقدان مهارت‌های مدیریتی و اخذ مالیات‌های متعدد، چالش‌های عمده‌ای است که کسب و کارهای کوچک در نیجریه با آن مواجه هستند. Chimucheka and Mandipaka (2015) با بررسی چالش‌های پیش‌روی کسب و کارهای متوسط و خرد در آفریقای جنوبی دریافتند موانع استقرار، بقا و رشد این کسب و کارها شامل کمبود فرصت‌های شبکه‌سازی و عدم دسترسی به منابع مالی کافی هستند. Yoshino and Taghizadeh- (2016) با بررسی چالش‌های کسب و کارهای کوچک و متوسط در آسیا، مهمترین موانع این کسب و کارها را مشکل دسترسی به منابع مالی، فقدان پایگاه داده، هزینه‌های کم تحقیق و توسعه، کانال‌های فروش توسعه نیافته و استفاده ناکافی از فناوری اطلاعات برشمردند.

Welsh et al. (2016) در تحقیقی در ترکیه به این

نتیجه رسیدند که زنان کارآفرین با مجموعه‌ای از چالش‌ها در زمینه کارآفرینی مواجه هستند که عبارتند از کمبود آموزش در زمینه توسعه مهارت، کسب و کار و حقوق زنان، تبعیض حقوقی و کمبود قدرت سیاسی و اقتصادی، تفاوت منطقه‌ای. همچنین چالش دیگر زنان اجتماعی و ساختاری است که ناشی از حمایت محدود

نظری و پیشینه تحقیق نشان می‌دهد اگر چه کسب و کارهای کوچک در افزایش متغیرهایی مانند رشد اقتصادی، اشتغال و تولید ثروت و کاهش فقر نقش حیاتی دارند با این حال، نرخ شکست این‌گونه کسب و کارها بالا بوده و موانع پیش روی آن‌ها در کشورهای در حال توسعه بیشتر از کشورهای توسعه یافته است. عدم وجود طرح کسب و کار مناسب، فقدان پشتوانه مالی و دسترسی محدود به منابع مالی، بهره‌مندی کمتر از نیروی کار حرفه‌ای، مشکلات جذب و به‌کارگیری کارکنان شایسته، اتکای زیاد به مشتری، زیرساخت‌های ضعیف، ضعف در تحقیق و توسعه، قوانین سخت کار و بوروکراسی ناکارآمد دولتی، وجود فعالیت‌های بخش غیررسمی در اقتصاد، فقدان مهارت‌های مدیریتی، حسابداری و نوآورانه برای اداره کسب و کار، ضعف اطلاعات، مشکلات بازاریابی، عدم توان رقابت در بازار، ترس از شکست و خطرگریزی، عدم توجه و حمایت کافی دولت، نبود شبکه‌سازی و حضور نداشتن تعاونی‌ها و تشکل‌های حمایت‌کننده از کسب و کارها و کمبود شبکه‌های اجتماعی کسب و کار و... از مهمترین موانع کسب و کارهای کوچک است.

مواد و روش‌ها

این تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر درجه‌ی نظارت و کنترل متغیرها، میدانی و از لحاظ گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی و پیمایشی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بود که بر اساس مبانی نظری، پیشینه تحقیق طراحی شد. روایی پرسشنامه از سوی سه نفر از اعضای هیات علمی گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان و کارشناسان اداره کل کمیته‌ی امداد امام خمینی (ره) استان گلستان مورد تایید قرار گرفت و پایایی آن با انجام یک طرح مطالعه‌ی راهنما بر روی ۳۰ نمونه خارج از جامعه‌ی آماری و

با بیشترین فراوانی دارای ۱ تا ۳ عضو در خانواده به عنوان نیروی کار کمکی در پرورش دام بودند. بیشتر افراد مورد مطالعه دارای سطح تحصیلات راهنمایی بوده و فقط ۳/۸ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. متوسط تعداد دام تحت تملک آنان ۸/۶ رأس بود. بیشتر افراد مورد مطالعه با ۴۶/۲ درصد، سابقه‌ای بین ۱۱ تا ۲۰ سال در زمینه پرورش دام داشتند. میانگین وام دریافتی کسب و کار پرورش دام آنان ۷۱ میلیون تومان بود که بیشتر آن‌ها با ۸۵/۹ درصد بیشتر از ۴۰ میلیون تومان وام دریافت کرده‌اند. نتایج به دست آمده از وضعیت درآمدی افراد مورد مطالعه نشان داد، ۸۰/۹ درصد، با بیشترین فراوانی، درآمدی بین ۵۰۰ هزار تا یک میلیون تومان در ماه از محل دامداری داشته‌اند (جدول ۱).

خیمینی (ره) در شهرستان گنبدکاووس، از این مدل استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با کمک نرم افزار SPSS19 انجام شد.

نتایج

ویژگی‌های فردی - حرفه‌ای پاسخگویان: نتایج نشان داد ۷۰ درصد افراد مورد مطالعه مرد، ۸۳/۲ درصد متاهل، شغل بیشتر آنان با ۵۰/۵ درصد دامداری و با ۳۳/۷ درصد کشاورزی و نوع محصول تولیدی بیشتر آنان با ۵۴/۹ درصد، شیر و نوع دام پرورشی بیشتر آنان با ۵۶ درصد، گاو بود. میانگین سنی افراد مورد مطالعه ۴۵/۵ سال بود که بیشتر آن‌ها با ۵۷/۶ درصد سنی بین ۳۶ تا ۵۰ سال داشتند. همچنین میانگین سال‌های پوشش کمیته امداد افراد مورد مطالعه ۸ سال بود که بیشتر آن‌ها با ۶۲/۵ درصد بین ۶ تا ۱۰ سال تحت پوشش کمیته امداد بودند. نتایج نشان داد، ۶۷/۴ درصد

جدول ۱ - توزیع فراوانی ویژگی‌های فردی - حرفه‌ای پاسخگویان.

نوع متغیر	گروه‌ها	تعداد	درصد فراوانی
سطح سواد	بی‌سواد	۲۰	۱۰/۹
	ابتدایی	۵۰	۲۷/۲
	راهنمایی	۵۵	۲۹/۹
	متوسطه	۳۱	۱۶/۸
	دیپلم و بالاتر	۲۸	۱۵/۲
سن (سال)	میانگین = ۳/۰۵	کمیته = ۱	بیشینه = ۵
	۲۰-۳۵	۳۷	۲۰/۱
	۳۶-۵۰	۱۰۶	۵۷/۶
	بیشتر از ۵۰	۴۱	۲۲/۳
مدت زمان تحت پوشش کمیته امداد (سال)	میانگین = ۴۳/۴۸	کمیته = ۲۴	بیشینه = ۷۵
	۱-۵	۴۰	۲۱/۷
	۶-۱۰	۱۱۵	۶۲/۵
	بیشتر از ۱۰	۲۹	۱۵/۸
تعداد اعضای کمکی خانواده در پرورش دام (نفر)	میانگین = ۷/۹۱	کمیته = ۱	بیشینه = ۱۸
	۱-۳	۱۲۴	۶۷/۴
	بیشتر از ۳	۶۰	۳۲/۶
تعداد دام (راس)	میانگین = ۱/۱۹	کمیته = ۰	بیشینه = ۲
	۱-۱۵	۱۴۴	۷۸/۳

موانع کسب و کارهای پرورش دام مددجویان تحت پوشش... / الهام لکفر و همکاران

۲۱/۷	۴۴	بیشتر از ۱۵	
بیشینه = ۴۰	کمینه = ۱	میانگین = ۸/۶۴	
۳۷/۵	۶۹	۱-۱۰	سابقه پرورش دام (سال)
۴۶/۲	۸۵	۱۱-۲۰	
۱۶/۳	۳۰	بیشتر از ۲۰	
بیشینه = ۳۵	کمینه = ۱	میانگین = ۱۴/۳۳	
۱۴/۱	۲۶	۱-۴۰	میزان وام دریافتی (میلیون تومان)
۸۵/۹	۱۵۸	بیشتر از ۴۰	
بیشینه = ۱۰۰	کمینه = ۱۵	میانگین = ۷۰/۸۶	
۸۰/۹	۱۴۹	۵۰۰۰۰۰-۱۰۰۰۰۰۰	درآمد (میلیون تومان در ماه)
۱۹/۰	۳۵	بیشتر از ۱۰۰۰۰۰۰	
بیشینه = ۲۰۰۰۰۰۰۰	کمینه = ۳۰۰۰۰۰	میانگین = ۹۹۲۹۳۰	

در محل پرورش دام، مهمترین موانع کسب و کار پرورش دام می‌باشند. گویه‌های مصرف وام دریافتی از کمیته امداد برای رفع نیازهای دیگر خانواده به جای سرمایه‌گذاری در زمینه پرورش دام، عدم سرکشی و پیگیری کارشناسان کمیته امداد برای مسائل و مشکلات کسب و کار پرورش دام مددجویان، پایین بودن کیفیت آموزش‌های ارائه شده به مددجویان در زمینه پرورش دام، تجربه ناکافی مددجویان در پرورش دام و عدم تلاش و پشتکار کافی مددجویان در کسب و کار پرورش دام کمترین اهمیت را به عنوان موانع کسب و کار پرورش دام داشته‌اند (جدول ۲).

اولویت‌بندی موانع کسب و کار پرورش دام: برای اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به موانع کسب و کار پرورش دام از میانگین رتبه‌ای استفاده شد. نتایج نشان داد گویه‌های هزینه‌های بالای پرورش دام، نیاز به وثایقی چون ضامن، سفته و ... برای پرداخت وام کسب و کار پرورش دام به مددجو از سوی بانک، قوانین دست و پاگیر صدور مجوزهای موردنیاز برای شروع و ادامه کسب و کار پرورش دام توسط مددجویان، کمبود نهاده‌های موردنیاز برای پرورش دام (مثل خوراک، دارو، سوخت و ...) و دورافتادگی روستاها و فقدان امکانات

جدول ۲- اولویت‌بندی موانع کسب و کار پرورش دام.

ردیف	موانع	میانگین	انحراف معیار	رتبه
۱	هزینه‌های بالای پرورش دام	۴/۷۱	۰/۷۵	۱
۲	نیاز به وثایقی چون ضامن، سفته و ... برای پرداخت وام کسب و کار پرورش دام به مددجو از سوی بانک	۴/۶۵	۰/۷۰	۲
۳	قوانین دست و پاگیر صدور مجوزهای موردنیاز برای شروع و ادامه کسب و کار پرورش دام توسط مددجویان	۴/۵۱	۰/۶۹	۳
۴	کمبود نهاده‌های موردنیاز برای پرورش دام (مثل خوراک، دارو، سوخت و ...)	۴/۴۹	۰/۸۲	۴
۵	دور افتادگی روستاها و فقدان امکانات در محل پرورش دام	۴/۴۷	۱/۰۴	۵
۶	کافی نبودن وام اعطایی کمیته به مددجویان برای گسترش و توسعه کسب و کار	۴/۴۶	۰/۷۹	۶
۷	اقساط بالای وام دریافتی مددجو از کمیته امداد در زمینه پرورش دام	۴/۴۱	۱/۱۰	۷

مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، دوره ۱۱، شماره ۳، ۱۴۰۳

۸	۰/۹۳	۴/۳۰	قیمت پایین محصولات دامی	۸
۹	۰/۹۵	۴/۱۸	تولید پایین محصولات دامی و فقدان درآمد و سرمایه کافی مددجویان	۹
۱۰	۱/۱۷	۴/۰۱	وجود واسطه‌ها و دلالتان در بازار خرید و فروش محصولات دامی تولیدی مددجویان	۱۰
۱۱	۱/۴۰	۳/۰۹	عدم ثبات قوانین و مقررات کسب و کار پرورش دام	۱۱
۱۲	۰/۹۸	۲/۹۱	نداشتن هدف و عدم برنامه‌ریزی مناسب از سوی مددجویان برای آینده کسب و کار	۱۲
۱۳	۱/۰۱	۲/۷۳	عدم دسترسی مددجویان به بازار فروش محصولات دامی	۱۳
۱۴	۱/۲۷	۲/۶۱	عدم توانایی مددجویان برای سازگاری و پاسخ به تغییرات بازار محصولات دامی (تغییر قیمت، تغییر عرضه و ...)	۱۴
۱۵	۰/۹۹	۲/۵۸	عدم وجود تشکل (تعاونی دامداران، انجمن و ...)	۱۵
۱۶	۱/۱۳	۲/۴۷	بیماری ناراحتی و جسمی مددجویان پرورش دهنده دام	۱۶
۱۷	۰/۹۵	۲/۴۶	عدم برخورداری و دسترسی مددجویان به وسایل انتقال محصولات دامی به بازار فروش و مصرف	۱۷
۱۸	۱/۰۰	۲/۴۰	عدم مشارکت و کمک سایر اعضای خانواده به مددجو در راه‌اندازی و ادامه کار	۱۸
۱۹	۱/۱۴	۲/۳۵	سطح تحصیلات پایین و دانش و اطلاعات ناکافی مددجویان در زمینه پرورش دام	۱۹
۲۰	۰/۸۵	۲/۳۰	عدم بسته بندی مناسب محصولات دامی تولیدی مددجویان برای بازار (لبنیات و ...)	۲۰
۲۱	۰/۹۲	۲/۲۵	عدم بیمه مددجویان شاغل در کسب و کار پرورش دام	۲۱
۲۲	۰/۸۷	۲/۱۳	عدم اعتماد به نفس و باور در مددجویان پرورش دهنده دام به توانایی‌های خود	۲۲
۲۳	۰/۹۶	۲/۰۲	عدم برخورداری و استفاده مددجویان از وسایل پیشرفته و جدید در پرورش دام	۲۳
۲۴	۰/۸۷	۱/۹۸	عدم حمایت از ایده‌ها و ابتکارات و خلاقیت مددجویان در زمینه پرورش دام	۲۴
۲۵	۰/۸۵	۱/۹۷	عدم آشنایی مددجویان پرورش دهنده دام با فنون و مهارت‌های جدید تولید محصولات دامی	۲۵
۲۶	۰/۸۹	۱/۹۷	عدم استفاده مددجویان از فضای مجازی برای تبادل اطلاعات با دیگر دامداران و تبلیغ و فروش محصولات دامی	۲۶
۲۷	۰/۸۴	۱/۹۶	عدم ارتباط مناسب مددجویان با دیگران (سایر دامداران، دامداران با تجربه و پیشرو، مشتریان و سرمایه گذاران)	۲۷
۲۸	۰/۸۳	۱/۹۶	وجود رقابت ناسالم بین مددجویان پرورش دهنده دام در محل	۲۸
۲۹	۰/۹۳	۱/۹۳	رضایت به روش‌های سنتی پرورش دام و عدم وجود روحیه خلاقیت و ابتکار در مددجویان	۲۹
۳۰	۰/۷۸	۱/۸۸	عدم شرکت دامداران مددجو در دوره‌های آموزشی و توانمندسازی پرورش دام	۳۰
۳۱	۰/۷۴	۱/۸۶	عدم تلاش و پشتکار کافی مددجویان در کسب و کار پرورش دام	۳۱
۳۲	۰/۸۴	۱/۷۲	تجربه ناکافی مددجویان در پرورش دام	۳۲
۳۳	۰/۷۳	۱/۵۲	پایین بودن کیفیت آموزش‌های ارائه شده به مددجویان در زمینه پرورش دام	۳۳
۳۴	۰/۹۴	۱/۴۸	عدم سرکشی و پیگیری کارشناسان کمیته امداد برای مسائل و مشکلات کسب و کار پرورش دام مددجویان	۳۴
۳۵	۰/۶۹	۱/۲۴	مصرف وام دریافتی از کمیته امداد برای رفع نیازهای دیگر خانواده به جای سرمایه‌گذاری در زمینه پرورش دام	۳۵

با موانع کسب و کار پرورش دام در قالب عامل‌های دسته‌بندی شده، از تحلیل عاملی اکتشافی به روش

تحلیل عاملی: در این تحقیق به منظور تعیین میزان واریانس تبیین شده توسط هر یک از متغیرهای مرتبط

موانع کسب و کارهای پرورش دام مددجویان تحت پوشش... / الهام لکفر و همکاران

تحلیل مؤلفه‌های اصلی استفاده شد. جهت تعیین مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آزمون بارتلت استفاده شد. مقدار KMO برابر با ۰/۷۰۲ و مقدار آزمون بارتلت برابر با ۱۶۹۵ که معنی داری آن بیانگر آن است که داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب هستند (جدول ۳).

جدول ۳- مقدار KMO و آزمون بارتلت و سطح معنی داری.

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معنی داری
موانع کسب و کار پرورش دام	۰/۷۰۲	۱۶۹۵	۰/۰۰۰

در این تحلیل یازده عامل با مقادیر ویژه بالاتر از یک استخراج شد که ۶۱/۰۱۹ درصد از واریانس کل عامل‌ها را تبیین کردند و ۳۸/۹۸۱ درصد از واریانس باقی مانده مربوط به عواملی بود که در تحلیل شناسایی نشدند. مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس

تجمعی در جدول (۴) ارائه شده است. شایان ذکر است به منظور استخراج و دسته‌بندی عامل‌ها، از ملاک کیسر استفاده شد و عامل‌هایی مدنظر قرار گرفت که مقدار ویژه آن‌ها از یک بزرگتر بوده است.

جدول ۴- تعداد عامل‌های استخراج شده و سهم هر یک از آن‌ها.

شماره عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس مقدار ویژه
۱	۵/۲۸	۱۵/۱	۱۵/۱
۲	۳/۳۴	۹/۵۶	۲۴/۶۶
۳	۱/۸۸	۵/۳۸	۳۰/۰۵
۴	۱/۶۲	۴/۶۵	۳۴/۷
۵	۱/۶	۴/۵۸	۳۹/۲۹
۶	۱/۵۳	۴/۳۷	۴۳/۶۶
۷	۱/۴۲	۴/۰۸	۴۷/۷۴
۸	۱/۲۴	۳/۵۶	۵۱/۳۱
۹	۱/۲۱	۳/۴۸	۵۴/۷۹
۱۰	۱/۱۲	۳/۱۹	۵۷/۹۹
۱۱	۱/۰۵	۳/۰۲	۶۱/۰۱

با توجه به نتایج جدول ۴، از بین یازده عامل، مقدار ویژه عامل اول از تمامی عوامل دیگر بیشتر بوده است (۵/۲۸) و در مجموع ۱۵/۱ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داده و بیشترین سهم را در تبیین متغیرها داشته است. متغیرهایی که در این عامل قرار می‌گیرند شامل تولید پایین محصولات دامی و فقدان درآمد و سرمایه کافی مددجویان و قیمت پایین محصولات دامی می‌باشد. این عامل با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده آن تحت عنوان «تولید پایین و درآمد ناکافی» نامگذاری شد. متغیرهایی که در عامل دوم قرار گرفتند شامل عدم مشارکت و کمک سایر اعضای خانواده به مددجو در راه‌اندازی و ادامه کار پرورش دام و عدم آشنایی مددجویان پرورش دهنده دام با فنون و مهارت‌های جدید تولید محصولات دامی بودند. مقدار ویژه عامل دوم برابر ۳/۳۴ و در مجموع ۹/۵۶ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد. این عامل با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده آن تحت عنوان «فقدان حمایت خانواده و عدم برخورداری از

مهارت‌های تولید» نامگذاری شد. متغیری که در عامل سوم قرار گرفت شامل نداشتن هدف و عدم برنامه‌ریزی مناسب از سوی مددجویان برای آینده کسب و کار پرورش دام بود. مقدار ویژه‌ی این عامل برابر ۱/۸۸ بود و در مجموع ۵/۳۸ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «فقدان آینده‌نگری» نامگذاری شد. متغیرهایی که در عامل چهارم قرار گرفته‌اند شامل عدم ثبات قوانین و مقررات کسب و کار پرورش دام و عدم توانایی مددجویان برای سازگاری و پاسخ به تغییرات بازار محصولات دامی (تغییر قیمت، تغییر عرضه و...) بودند. مقدار ویژه‌ی این عامل ۱/۶۲ بود و در مجموع ۴/۶۵ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «عدم ثبات قوانین و مقررات و ناتوانی در سازگاری با تغییرات بازار» نامگذاری شد. متغیرهایی که در عامل پنجم قرار گرفتند شامل عدم سرکشی و پیگیری کارشناسان کمیته امداد برای حل مسایل و مشکلات کسب و کار پرورش دام و کمبود نهاده‌های موردنیاز مددجویان برای پرورش دام است. مقدار ویژه‌ی این عامل ۱/۶ بود که در مجموع ۴/۵۸ درصد واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «فقدان حمایت نهادی و عدم دسترسی به نهاده‌ها» نامگذاری شد.

متغیرهایی که در عامل ششم قرار گرفتند شامل رضایت مددجو به روش‌های سنتی پرورش دام و عدم وجود روحیه خلاقیت و ابتکار در مددجویان، هزینه‌های بالای پرورش دام و مصرف وام دریافتی از کمیته امداد برای رفع نیازهای دیگر خانواده به جای سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی پرورش دام بودند. مقدار ویژه‌ی این عامل ۱/۵۳ بود که در مجموع ۴/۳۷ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «فقدان روحیه خلاقیت و ابتکار و عدم برخورداری از دانش مدیریت منابع حرفه‌ای» نامگذاری شد (جدول ۵).

مالي» نامگذاری شد. متغیر عامل هفتم پایین بودن کیفیت آموزش‌های ارائه شده به مددجویان در زمینه‌ی پرورش دام می‌باشد. مقدار ویژه‌ی این عامل ۱/۴۲ بود که در مجموع ۴/۰۸ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «کیفیت پایین آموزش» نامگذاری شد. متغیرهایی که در عامل هشتم قرار گرفتند شامل عدم بیمه مددجویان شاغل در کسب و کار پرورش دام و عدم دسترسی مددجویان به بازار فروش محصولات دامی بودند. مقدار ویژه‌ی این عامل ۱/۲۴ بود که در مجموع ۳/۵۶ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «فقدان حمایت بیمه‌ای و مشکلات بازاریابی و فروش محصولات» نامگذاری شد. متغیر عامل نهم عدم شرکت دامداران مددجو در دوره‌های آموزشی و توانمندسازی در زمینه پرورش دام بود. مقدار ویژه‌ی این عامل ۱/۲۱ بود که در مجموع ۳/۴۸ درصد واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «عدم مشارکت در برنامه‌های آموزشی» نامگذاری شد. متغیری که در عامل دهم قرار گرفته است شامل عدم تلاش و پشتکار کافی مددجویان در کسب و کار پرورش دام می‌باشد. مقدار ویژه‌ی این عامل ۱/۱۲ بود که در مجموع ۳/۱۹ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داد و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «عدم تلاش و پشتکار» نامگذاری شد. در نهایت، در عامل یازدهم متغیر سطح تحصیلات پایین و دانش و اطلاعات ناکافی مددجویان در زمینه پرورش دام قرار گرفته است. مقدار ویژه‌ی این عامل ۱/۰۵ بود و در مجموع ۳/۰۲ درصد از واریانس کل متغیرها را به خود اختصاص داده است و با توجه به متغیرهای تشکیل دهنده‌ی آن تحت عنوان «فقدان دانش حرفه‌ای» نامگذاری شد (جدول ۵).

جدول ۵- متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان ضرایب به دست آمده از ماتریس دوران یافته

نام عامل	بار عاملی	گویه‌ها
تولید پایین و درآمد ناکافی	۰/۶۸۲	تولید پایین محصولات دامی و فقدان درآمد و سرمایه کافی مددجویان
	۰/۶۱۲	قیمت پایین محصولات دامی
فقدان حمایت خانواده و عدم برخورداری از مهارت‌های تولید	۰/۷۰۸	عدم آشنایی مددجویان پرورش دهنده دام با فنون و مهارت‌های جدید تولید محصولات دامی
	۰/۶۲۳	عدم مشارکت و کمک سایر اعضای خانواده به مددجو در راه اندازی و ادامه کار پرورش دام
فقدان آینده‌نگری	۰/۷۰۹	نداشتن هدف و عدم برنامه‌ریزی مناسب از سوی مددجویان برای آینده کسب و کار پرورش دام
عدم ثبات قوانین و مقررات و ناتوانی در سازگاری با تغییرات بازار	۰/۸۳۹	عدم ثبات قوانین و مقررات کسب و کار پرورش دام
	۰/۷۵۳	عدم توانایی مددجویان برای سازگاری و پاسخ به تغییرات بازار محصولات دامی
فقدان حمایت نهادی و عدم دسترسی به نهاده‌ها	-۰/۶۲۳	کمبود نهاده‌های موردنیاز مددجویان برای پرورش دام
	۰/۶۲۱	عدم سرکشی و پیگیری کارشناسان کمیته امداد برای حل مسایل و مشکلات کسب و کار پرورش دام
فقدان روحیه خلاقیت و ابتکار و عدم برخورداری از دانش مدیریت منابع مالی	-۰/۷۳۴	هزینه‌های بالای پرورش دام
	۰/۶۵۳	مصرف وام دریافتی از کمیته امداد برای رفع نیازهای دیگر خانواده به جای سرمایه‌گذاری در زمینه پرورش دام
	۰/۶۴۵	رضایت به روش‌های سنتی پرورش دام و عدم وجود روحیه خلاق و ابتکار در مددجویان
کیفیت پایین آموزش	۰/۷۶۲	پایین بودن کیفیت آموزش‌های ارائه شده به مددجویان در زمینه پرورش دام
فقدان حمایت بیمه‌ای و مشکلات بازاریابی و فروش محصولات	۰/۶۵۴	عدم بیمه مددجویان شاغل در کسب و کار پرورش دام
	۰/۶۱۰	عدم دسترسی مددجویان به بازار فروش محصولات دامی
عدم مشارکت در برنامه‌های آموزشی	۰/۶۹۱	عدم شرکت دامداران مددجو در دوره‌های آموزشی و توانمندسازی در زمینه پرورش دام
عدم تلاش و پشتکار	۰/۷۱۰	عدم تلاش و پشتکار کافی مددجویان در کسب و کار پرورش دام
فقدان دانش حرفه‌ای	۰/۸۰۵	سطح تحصیلات پایین و دانش و اطلاعات ناکافی مددجویان در زمینه پرورش دام

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

رتبه‌بندی موانع کسب و کار پرورش دام مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) نشان داد مواردی همچون "هزینه‌های بالای پرورش دام"، "نیاز به وثایقی چون ضامن، سفته و ... برای پرداخت وام کسب و کار پرورش دام به مددجو از سوی بانک" و "قوانین دست و پاگیر صدور مجوزهای موردنیاز برای شروع و ادامه کسب و کار پرورش دام توسط

از آنجا که فعالیت‌های اشتغال‌زایی و خودکفایی کمیته امداد در مناطق روستایی در زمره کسب و کارهای کوچک تلقی می‌شود و این کسب و کارها با موانع مختلفی روبرو هستند، این تحقیق با هدف کلی بررسی موانع کسب و کار پرورش دام مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) در شهرستان گنبدکاووس استان گلستان اجرا شد.

کمتری در این زمینه ایفا می‌کنند. این یافته با یافته‌های محققان داخلی (رضایی و صفا، ۱۳۹۵؛ میرک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ محبوبی و همکاران، ۱۳۹۷؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ قربانی پیرعلیده‌ی، ۱۳۹۹؛ دهمرده و داورپناه، ۱۳۹۹؛ صدر دشتکی و فاطمی، ۱۴۰۲) و محققان خارجی (Chimucheka and Mandipaka, 2015; Yoshino and Taghizadeh -Hesary, 2016; Wang, 2016; Terfasa Dinka, 2019; Asif Khan, 2022) همخوانی دارد که به عوامل اقتصادی به عنوان یکی از موانع کسب و کارها اشاره کرده‌اند. در واقع، تولید پایین محصولات دامی و درآمد ناکافی مددجویان را می‌توان به عللی چون استفاده از روش‌های سنتی تولید، تغذیه نادرست دام، بیماری دام و... نسبت داد که منجر به کسب درآمد پایین توسط مددجویان می‌شود و توسعه کسب و کار را با چالش مواجه می‌سازد. دومین عامل، فقدان حمایت خانواده و عدم برخورداری از مهارت‌های تولید می‌باشد. عدم آشنایی مددجویان با فنون و مهارت‌های پرورش دام را می‌توان به فقدان آموزش آنان در زمینه فنون و مهارت‌های نوین نسبت داد. عدم کمک و همکاری سایر اعضای خانواده به مددجو، می‌تواند به دلایلی چون مشغله کاری اعضای خانواده، عدم علاقه آنان به پرورش دام و مواردی از این قبیل مربوط باشد. این یافته همسو با یافته‌های محققان داخلی (نجفی و صفا، ۱۳۹۳؛ رضایی و صفا، ۱۳۹۵؛ علوی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵؛ سواری و همکاران، ۱۳۹۶؛ میرک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ غیاثوند غیاثی، ۱۳۹۷؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ قربانی پیرعلیده‌ی، ۱۳۹۹؛ دهمرده و داورپناه، ۱۳۹۹؛ صدر دشتکی و فاطمی، ۱۴۰۲) و محققان خارجی (Niethammer, 2013; Welsh et al. 2016; Ayegba and Omale, 2016; Terfasa Dinka, 2019; Nzumbi et al. 2019) می‌باشد که در مطالعه خود به عامل‌های آموزشی و خانوادگی به عنوان موانع کسب و کار اشاره کرده‌اند. عامل فقدان آینده‌نگری مانع بعدی

مددجویان"، از دیدگاه پاسخگویان به عنوان مهم‌ترین موانع معرفی شدند، بنابراین ضرورت دارد برطرف کردن موانع مذکور در اولویت برنامه‌ریزی‌های کمیته امداد قرار گیرد. نتایج این بخش با نتایج محققان داخلی (نجفی و صفا، ۱۳۹۳؛ جمینی و همکاران، ۱۳۹۴؛ رضایی و صفا، ۱۳۹۵؛ میرک‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ محبوبی و همکاران، ۱۳۹۷؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ طباطبایی عمید و شهرکی، ۱۳۹۹؛ قربانی پیرعلیده‌ی، ۱۳۹۹؛ دهمرده و داورپناه، ۱۳۹۹؛ صدر دشتکی و فاطمی، ۱۴۰۲) و محققان خارجی (Niethammer, 2013; Yoshino and Taghizadeh - Hesary, 2016; Wang, 2016; Nzumbi et al. 2019; Terfasa Dinka, 2019; Asif Khan, 2022) همخوانی دارد.

تحلیل عاملی موانع کسب و کار پرورش دام مددجویان تحت پوشش کمیته‌ی امداد منجر به شناسایی یازده عامل به ترتیب شامل "تولید پایین و درآمد ناکافی"، "فقدان حمایت خانواده و عدم برخورداری از مهارت‌های تولید"، "فقدان آینده‌نگری"، "عدم ثبات قوانین و مقررات و ناتوانی در سازگاری با تغییرات بازار"، "فقدان حمایت نهادی و عدم دسترسی به نهاده‌ها"، "فقدان روحیه‌ی خلاقیت و ابتکار و عدم برخورداری از دانش مدیریت منابع مالی"، "کیفیت پایین آموزش"، "فقدان حمایت بیمه‌ای و مشکلات بازاریابی و فروش محصولات"، "عدم مشارکت در برنامه‌های آموزشی"، "عدم تلاش و پشتکار" و "فقدان دانش حرفه‌ای" شد. عامل اول یعنی تولید پایین و درآمد ناکافی، با توجه به بیشتر بودن مقدار ویژه‌ی آن از تمامی عوامل دیگر (۵/۲۸) و اختصاص مقدار بیشتری از واریانس کل متغیرها به خود (۱۵/۱)، مهم‌ترین مانع کسب و کار مددجویان شاغل در زمینه‌ی پرورش دام (گاو و گوسفند) در شهرستان گنبدکاووس است و عامل‌های دیگر سهم

داورپناه، ۱۳۹۹؛ صدر دشتکی و فاطمی، ۱۴۰۲) و محققان خارجی (Kalantaridis and Bika, 2011)، همخوانی دارد. فقدان حمایت نهادی و عدم دسترسی به نهاده‌ها، مانع دیگر کسب و کار مددجویان بوده است. از آنجا که کسب و کارهای کوچک همچون کسب و کار پرورش دام مددجویان توان دستیابی به انواع روش‌های تامین مالی و نهاده‌های مورد نیاز چون خوراک دام، دارو و... را دارا نیستند، نیازمند حمایت همه جانبه از سوی کمیته امداد و سایر نهادهای دولتی مرتبط و مسئول هستند. در واقع، حمایت دولت از کسب و کارهای کوچک بر پایه این فرضیه استوار است که بازار سرمایه بدون مداخله دولت نمی‌تواند نیازهای آن‌ها را تامین کند (گلد و پرتوافکنان، ۱۳۹۹). این یافته همسو با یافته‌های محققان داخلی (سواری و همکاران، ۱۳۹۶؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ طباطبایی عمید و شهرکی، ۱۳۹۹؛ قربانی پیرعلیدهی، ۱۳۹۹؛ دهمرده و داورپناه، ۱۳۹۹) و محققان خارجی (Niethammer, 2013; Gallway and Kapasi, 2014; Welsh et al. 2016; Ayegba and Omale, 2016)، می‌باشد. عامل ششم، فقدان روحیه‌ی خلاقیت و ابتکار و عدم برخورداری از دانش هدیریت منابع مالی است. خلاقیت و نوآوری در کسب و کار به معنای استفاده از ایده‌های جدید و خلاقانه برای بهبود و توسعه فرآیندها، محصولات و خدمات است. این ایده‌ها ممکن است همچنین شامل تغییر در محصولات، بهبود فرآیندهای تولید، ارائه خدمات جدید و برنامه‌های بازاریابی جدید باشد. این دو عامل می‌توانند به کسب و کارها کمک کنند تا بازارهای جدید را کشف کنند، از رقبای خود پیشی بگیرند، محصولات جدید و خدماتی با کیفیت بیشتر ارائه دهند و در نتیجه سود بیشتری به دست آورند، در نتیجه، کسب و کارهایی که فاقد خلاقیت و نوآوری باشند، محکوم به عقب افتادن از رقبا هستند. مدیریت

کسب و کار مددجویان می‌باشد. آینده‌نگری به توسعه‌دهندگان و صاحبان کسب و کار کمک می‌کند که متغیرهای محیطی موثر بر کسب و کارشان را بهتر و سریع‌تر بشناسند و با پیش‌بینی فرصت‌ها و تهدیدهای احتمالی، کسب و کار را در مسیری قرار می‌دهد که در شرایط بحرانی آسیب کمتری ببینند (مرادی، ۱۴۰۱) و فقدان آن باعث کاهش انعطاف و ظرفیت کسب و کار برای عکس‌العمل سریع نسبت به تغییرات محیطی شده، ظرفیت رقابتی کسب و کار را کاهش داده و باعث ایجاد یک سیستم نایمن در کسب و کار می‌گردد (نیکووسف، ۱۳۹۵). این یافته با یافته‌های محققان داخلی (میرکزاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ طباطبایی عمید و شهرکی ۱۳۹۹) و محققان خارجی (Okechukwu, Agwu and Izunwanne Emeti, 2014; Asif Khan, 2022)، همخوانی دارد. چهارمین عامل، عدم ثبات قوانین و مقررات و ناتوانی در سازگاری با تغییرات بازار می‌باشد. ثبات و پایداری قوانین به منظور راهنمایی افراد برای برنامه‌ریزی درباره فعالیت‌های اقتصادی ضروری است. اگر قوانین دائماً تغییر یابند و اصلاح شوند، پیش‌بینی‌پذیری فضای کسب و کار مختل می‌شود و امکان فعالیت اقتصادی مطمئن، فراهم نخواهد شد (مرکز مالگیری، ۱۳۹۳). همچنین، یکی از ویژگی‌های مشترک بسیاری از کسب و کارهای موفق، توانایی تغییر جهت سریع در پاسخ به تغییرات بازار است. در واقع، در شرایط کسب و کار امروز، موفقیت هر سازمانی به سرعت واکنش آن به تغییرات محیطی وابسته است و کسب و کارهای ایستا و بدون تغییر در محیط‌های رقابتی فعلی محکوم به شکست هستند (دیلمی عضدی و همکاران، ۱۳۹۹). این یافته با یافته‌های محققان داخلی (نجفی و صفا، ۱۳۹۳؛ رضایی و صفا، ۱۳۹۵؛ غیاثوند غیائی، ۱۳۹۷؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ قربانی پیرعلیدهی، ۱۳۹۹؛ دهمرده و

منابع مالی نیز به اقداماتی مانند تهیه و کنترل مدیریت منابع مالی در یک واحد کسب و کار مربوط است که استفاده از آن نوعی اطمینان بخشی از کفایت بودجه برای کسب و کار، اطمینان از به دست آوردن سود کافی و اطمینان از استفاده درست از منابع مالی را به دنبال دارد. فقدان دانش مدیریت منابع مالی کسب و کار باعث خواهد شد کنترل هزینه‌ها، سرمایه‌گذاری، مدیریت خطر، بودجه‌بندی، مدیریت بدهی و نقدینگی و حسابرسی در کسب و کار با مشکل مواجه شود. یافته‌های این بخش همسو با یافته‌های محققان داخلی (رضایی و صفا، ۱۳۹۵؛ غیاثوند غیائی، ۱۳۹۷) و محققان خارجی (Kalantaridis and Bika, 2011)، است.

کیفیت پایین آموزش، مانع دیگر کسب و کار مددجویان بوده است. کیفیت آموزش، مجموع برآیندهای یک دوره آموزشی است که منجر به خروجی‌هایی مانند ایجاد سطح خاصی از توانایی در حداکثر زمان ممکن، ارضای نیازهای مهارتی، برآورده کردن نیازهای توسعه مسیر شغلی صاحبان کسب و کار و بهره‌وری کسب و کار آنها می‌شود. کیفیت پایین آموزش را می‌توان به ضعف برنامه‌ریزی و نارسایی‌های موجود در آموزش مددجویان از نظر محتوا، آموزشگر، محیط آموزش، فراگیران و برنامه آموزشی نسبت داد که می‌تواند به تولید محصولات یا خدماتی منجر شود که با انتظارات و نیازهای مشتریان سازگار نیست (رضایی کهنخا و خریدار، ۱۳۹۵). این یافته با یافته‌های محققان داخلی (رضایی و صفا، ۱۳۹۵؛ سواری و همکاران، ۱۳۹۶؛ غیاثوند غیائی، ۱۳۹۷؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ دهمرده و داورپناه، ۱۳۹۹) و محققان خارجی (Welsh et al., 2016)، همخوانی دارد. عامل هشتم، فقدان حمایت بیمه‌ای و مشکلات بازاریابی و فروش محصولات توسط مددجویان بوده است. صنعت بیمه به دلیل ماهیت

توزیع‌کنندگی خطر و تأمین‌کنندگی منابع مالی بلندمدت در اقتصاد و وجود رشته‌های مختلف بیمه‌ای که نقش هماهنگ‌کنندگی بازارهای مالی را بر عهده دارند، می‌تواند به بهبود فضای کسب و کار کمک شایانی نماید (باغستانی میبدی و جعفری فشارکی، ۱۳۹۴). همچنین، مشکلات بازاریابی و فروش محصولات، کسب و کارهای کوچک کشاورزی را با چالش مواجه می‌سازد که علل آن را می‌توان به دسترسی محدود کشاورزان به اطلاعات در مورد بازار، عدم آگاهی کشاورزان در مورد سیاست‌ها، تغییر در زمینه قیمت و توزیع محصولات، نوآوری‌ها و تکنیک‌های جدید، قوانین و مقررات جدید و... بی‌سوادی و کم‌سوادی کشاورزان، تعداد زیاد واسطه‌ها، عدم وجود نوآوری و فناوری‌های جدید، فقدان زیرساخت‌های فیزیکی، عدم اعتماد به موسسات مالی و عدم وجود افراد آموزش دیده، نسبت داد (عناستانی و طولابی‌نژاد، ۱۳۹۷). این یافته همسو با یافته‌های محققان داخلی (نجفی و صفا، ۱۳۹۳؛ غیاثوند غیائی، ۱۳۹۷؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸) و محققان خارجی (Kalantaridis and Bika, 2011; Yoshino and Taghizadeh -Hesary, 2016) می‌باشد.

عامل نهم، عدم مشارکت در برنامه‌های آموزشی، بوده است. مهمترین دلایل عدم استقبال مددجویان از برنامه‌های آموزشی را می‌توان به کاربردی نبودن موضوع آموزشی، عدم تسلط آموزشگران بر موضوع آموزشی، نبود خلاقیت در آموزشگران، زمان نامناسب برگزاری دوره‌ها، عدم تناسب محتوای ارائه شده در دوره‌ها با نیازهای آموزشی و شغلی مددجویان، عدم اطلاع‌رسانی به موقع به مددجویان در زمینه برگزاری دوره‌ها، پایین بودن سطح سواد مددجویان و مواردی از این قبیل نسبت داد. این یافته همسو با یافته‌های (عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ قربانی پیرعلیدهی، ۱۳۹۹؛ دهمرده و داورپناه، ۱۳۹۹؛ صدر دشتکی و

با توجه به یازده مانع نامبرده در تحلیل عاملی، پیشنهادهایی در راستای رفع هر یک از موانع قابل ارایه است. در رابطه با مانع تولید پایین و درآمد ناکافی، سنجش نیازهای آموزشی مددجویان در زمینه‌ی پرورش دام و سپس تدوین و اجرای برنامه ارتقا بهره‌وری تولید محصولات دامی با محوریت توانمندسازی و آموزش مددجویان توسط کمیته امداد با همکاری مدیریت دام جهاد کشاورزی شهرستان قلیل پیشنهاد است. در مورد مانع فقدان حمایت خانواده و عدم برخورداری از مهارت‌های تولید، برگزاری دوره‌های آموزشی با محوریت افزایش مهارت‌های تولید محصولات دامی برای مددجویان و اعضای خانواده آنان و با همکاری و مشارکت کارشناسان مدیریت دام جهاد کشاورزی شهرستان مورد توصیه است. همچنین برای رفع مانع فقدان آینده‌نگری، طراحی دوره‌های آموزشی با محتوای ایجاد دانش و مهارت‌های آینده‌نگری چون شناخت متغیرهای محیطی موثر بر کسب و کار و پیش‌بینی فرصت‌ها و تهدیدهای احتمالی آن می‌تواند مدنظر قرار گیرد. در مورد مانع عدم ثبات قوانین و مقررات و ناتوانی در سازگاری با تغییرات بازار، بازنگری در قوانین و مقررات دست و پاگیر ایجاد کسب و کارها و تسهیل شرایط و ضوابط اختصاصی مربوط به راه‌اندازی کسب و کارهای پرورش دام از سوی کمیته امداد مورد توصیه است. همچنین، طراحی دوره‌های آموزشی با محتوای مسائل مربوط به بازار و تغییرات آن با هدف آمادگی مددجویان برای مواجهه با شرایط ناشی از این تغییرات باید مدنظر قرار گیرد. در زمینه مانع فقدان حمایت نهادی و عدم دسترسی به نهاده‌ها، تعامل هر چه بیشتر نهاد کمیته امداد با نهادهای تخصصی مرتبط و پشتیبان پرورش دام همچون جهاد کشاورزی، بانک کشاورزی و تعاون، در قالب عقد تفاهم‌نامه همکاری برای تامین نهاده‌ها، وام و راه‌اندازی

فاطمی، ۱۴۰۲) است. عدم تلاش و پشتکار، از موانع دیگر کسب و کار مددجویان بوده است. تلاش و پشتکار همراه با استقامت و پافشاری در انجام کارها فرد را قادر می‌سازد به‌رغم وجود مشکلات و چالش‌های احتمالی، فعالیت‌های کسب و کار را انجام و در راستای تحقق اهداف گام بردارد. ویژگی‌های شخصیتی افراد چون ضعف انگیزه درونی، هیجان‌مداری، عدم واقع‌بینی، عدم امید به آینده، فقدان اعتماد به نفس و مواردی از این قبیل، از جمله علل کاهش تلاش و پشتکار در کسب و کار است. این یافته همسو با یافته‌های محققان داخلی (سواری و همکاران، ۱۳۹۶؛ عرفان‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸؛ قربانی پیرعلیده‌ی، ۱۳۹۹؛ صدر دشتکی و فاطمی، ۱۴۰۲) و محققان خارجی (Niethammer, 2013)، می‌باشد.

آخرین عامل، فقدان دانش حرفه‌ای است. اشتغال در زمینه پرورش دام نیازمند برخورداری فرد از دانش حرفه‌ای این رشته کاری است که از جمله این دانش‌ها می‌توان به آشنایی با ویژگی‌های دام، نحوه نگهداری، تغذیه، پرواربندی و تولید مثل، بیماری‌ها و بهداشت، لوازم و تجهیزات پرورش و مواردی از این قبیل اشاره کرد. بدیهی است فقدان دانش حرفه‌ای مددجویان در هر یک از زمینه‌های نامبرده می‌تواند حیات کسب و کار پرورش دام و بهره‌وری آن را به خطر اندازد. فقدان دانش حرفه‌ای صاحبان کسب و کار را می‌توان به عللی چون عدم تجربه کاری، نداشتن تخصص و مدرک علمی، عدم ارتباط با کارشناسان و مروجان، عدم حضور در گروه‌ها، انجمن‌ها و شبکه‌های تخصصی مجازی پرورش دام و دوره‌های آموزشی و مواردی از این قبیل نسبت داد. این یافته با یافته‌های محققان داخلی (نجفی و صفا، ۱۳۹۳؛ رضایی و صفا، ۱۳۹۵؛ سواری و همکاران، ۱۳۹۶؛ غیاثوند غیائی، ۱۳۹۷) و محققان خارجی (Welsh et al. 2016; Ayegba and Omale, 2016) همخوانی دارد.

و اتاق بازرگانی قابل پیشنهاد است. در مورد مانع، عدم مشارکت مددجویان در برنامه‌های آموزشی، رفع این مانع با انجام اقداماتی چون توجه به کاربردی نمودن محتوای دوره‌های آموزشی، انتخاب آموزشگران خلاق و مسلط بر موضوع آموزشی، اطلاع‌رسانی به موقع به مددجویان در زمینه برگزاری دوره‌ها، انتخاب زمان مناسب برگزاری دوره‌ها، توجه به نیازسنجی و تناسب محتوای دوره‌ها با نیازهای آموزشی و شغلی مددجویان قابل پیشنهاد است. در مورد مانع عدم تلاش و پشتکار، رفع این مانع با اقداماتی چون تقویت انگیزه درونی و کمک به شکل‌گیری خصیصه‌هایی چون عقلانیت‌مداری، واقع‌بینی، امید به آینده، اعتماد به نفس و مواردی از این قبیل در مددجویان از طریق آموزش مورد پیشنهاد است. در نهایت، مانع فقدان دانش حرفه‌ای مددجویان از طریق در نظر گرفتن تجربه کاری، تخصص و مدرک علمی به عنوان پیش شرط‌های اخذ تسهیلات و راه‌اندازی کسب و کار پرورش دام مورد توصیه است. علاوه بر این، تشویق ارتباط مددجویان با کارشناسان و مروجان، حضور و عضویت آنان در گروه‌ها، انجمن‌ها و شبکه‌های تخصصی مجازی پرورش دام و دوره‌های آموزشی نیز باید مورد توجه قرار گیرد.

تعاونی مددجویان دامدار قابل پیشنهاد است. در مورد مانع فقدان روحیه‌ی خلاقیت و ابتکار و عدم برخورداری از دانش مدیریت منابع مالی نیز برگزاری دوره‌های آموزشی خاص مرتبط با استفاده از آموزشگران متخصص این حوزه‌ها با هدف تقویت روحیه‌ی خلاقیت و ابتکار در مددجویان و افزایش دانش مدیریت منابع مالی کسب و کار پیشنهاد می‌شود. مانع کیفیت پایین آموزش، از طریق نیازسنجی و طراحی مناسب برنامه‌های آموزشی و توجه به ارزشیابی مستمر آن با هدف رفع نارسایی‌های موجود و بهبود کیفیت آموزش قابل رفع است. در مورد مانع فقدان حمایت بیمه‌ای و مشکلات بازاریابی و فروش محصولات، راهکارهایی چون عقد تفاهم‌نامه بین کمیته امداد و سازمان‌های بیمه‌گر مددجویان و محصولات آنان چون بیمه تامین اجتماعی و صندوق بیمه محصولات کشاورزی، کاهش نقش واسطه‌ها در بازار محصولات دامی با تشکیل تعاونی مددجویان پرورش دهنده دام شهرستان یا تاسیس واحدهای کوچک فرآوری محصولات دامی از سوی مددجویان، ایجاد بازار مصرف محصولات تولیدی و فرآوری شده با کیفیت از گوشت و شیر در قالب بازارهای محلی و حتی بسترسازی صادرات محصولات با همکاری نهادهای مسئولی چون صنعت، معدن و تجارت، تعاون

منابع

- اسماعیلی رنجبر، ش.، و اسماعیلی رنجبر، ل. (۱۴۰۱). مروری بر عوامل موثر بر شکست کسب و کارهای کوچک. یازدهمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران، ۲۵ اسفند ۱۴۰۱، تهران، ۱۴ص.
- باغستانی میبیدی، م.، و جعفری فشارکی، ن. (۱۳۹۴). نقش صنعت بیمه در بهبود فضای کسب و کار در ایران. مجله اقتصادی، ۲، ۹۵-۱۱۲.
- باقری، م.، محبوبی، م.ر.، و عبدالله زاده، غ.ج. (۱۳۹۷). تحلیل نقاط ضعف، قوت، تهدید و فرصت طرح‌های اشتغال‌زای کمیته امداد امام خمینی (ره) در استان گلستان. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۵۱-۶۶، (۳)۵.
- بوزرجمهری، خ.، محمودی، ح.، مرادی، ک.، و دامن پاک، م.ج. (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط، مورد: سفال‌سازی روستای مند گناباد، مجموعه مقالات دومین همایش ملی چشم‌انداز

- توسعه پایدار روستایی ایران، ۲۸ بهمن ۱۳۹۷، تهران، دانشگاه خوارزمی، ۱۴ص.
- بیابانی، ی.، دیهول، م.، گراوند، ج.، و زارعزاده، س. (۱۴۰۲). عوامل مؤثر بر فقر و خروج از فقر در بین مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره). نشریه علمی توانمندسازی و محرومیت‌زدایی، ۱(۲)، ۱۴۴-۱۰۹.
- جمینی، د.، جمشیدی، ع.، کماسی، ح.، و هوشنگی، ع. (۱۳۹۴). تحلیل موانع توسعه کارآفرینی زنان در نواحی روستایی، مورد مطالعه: روستاهای شهرستان چرداول. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۵(۴)، ۴۵-۶۳.
- حسنی، د.، مدنی، ا.، گودرزی، ع.، و خرمی، م. (۱۴۰۲). سالنامه آماری ۱۴۰۱ کمیته امداد امام خمینی (ره). تهران: انتشارات کمیته امداد امام خمینی (ره).
- دهمرد، م.، و داورپناه، م. (۱۳۹۹). تحلیل موانع کارآفرینی روستایی در شهرستان زابل. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۷(۲)، ۴۵-۵۸.
- دیلمی عضدی، آ.، خدادادحسینی، ح.، کردنایچ، ا.، و مشبکی اصفهانی، ا. (۱۳۹۹). مفهوم‌پردازی سازگاری مدل کسب و کار و پیشران‌های محیطی آن در صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات ایران. چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، ۱۹(۴۱)، ۱۳-۳۷.
- رضایی کهخا، ف.، و خریدار، ف. (۱۳۹۵). تأثیر کیفیت آموزش بر امید به اشتغال کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای شهر زاهدان. پنجمین همایش ملی و چهارمین همایش بین‌المللی مهارت‌آموزی و اشتغال، ۱۸ مرداد ۱۳۹۵، تهران.
- رضایی، ر.، و صفایی، ل. (۱۳۹۵). بررسی موانع توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی زودبازده و کارآفرین کشاورزی در استان زنجان. مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۱(۴۷-۲)، ۷۹-۶۷.
- رستمی، ر.، رضایی، ب.، و دل‌انگیزان، س. (۱۴۰۰). شناسایی و تحلیل موانع توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط، مطالعه موردی خوشه پلی اتیلن استان کرمانشاه. فصلنامه پیشرفت و توسعه استان کرمانشاه، ۱(۴)، ۶۰-۴۲.
- سواری، م.، شعبانعلی فمی، ح.، و شریف‌زاده، م.ش. (۱۳۹۶). موانع توسعه اشتغال زنان روستایی در صنایع دستی شهرستان دیواندره. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶(۳)، ۱۷-۳۶.
- صدر دشتکی، س.، ز.، و فاطمی، م. (۱۴۰۲). شناخت موانع و بازدارنده‌های توسعه کسب و کارهای کشاورزی در صندوق کارآفرینی امید. راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی. ۱۰(۱۹)، ۱۱۸-۱۳۱.
- طباطبایی عمید، ب.، و شهرکی، م.ر. (۱۳۹۹). موانع فرآوردی کسب و کارهای زنان روستایی: مطالعه‌ای در حوزه آبخیز تیل‌آباد استان گلستان. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۷(۳)، ۱۷-۳۴.
- عرفان‌نیا، ا.، خیراندیش، م.، کارشناسان، ع.، محمدی خیاره، م. (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌بندی موانع توسعه کارآفرینی در صنعت گاوداری شیری استان خراسان جنوبی. راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی، ۶(۱۱)، ۱۱-۲۵.
- علوی‌زاده، ا.م.، شمس‌الدینی، ا.، و حسینی، ف. (۱۳۹۵). بررسی و تحلیل عوامل بازدارنده اشتغال زنان روستایی در شهرستان کاشمر. فصلنامه زن و جامعه، ۷(۴)، ۲۱۸-۱۹۵.
- عنابستانی، ع.، نامدار، م. (۱۳۹۶). مقایسه تطبیقی اثرات قاچاق کالا بر توسعه نواحی روستایی، مورد پژوهش: مناطق تجاری ده شیخ استان فارس و گچین استان هرمزگان. پژوهش‌های روستایی، ۸(۲۱۱-۲۲۷).
- عنابستانی، ع.، طولایی‌نژاد، م. (۱۳۹۶). بررسی موانع و چالش‌های بازاریابی محصولات کشاورزی بخش مرکزی شهرستان پلدختر با استفاده از تحلیل شبکه فازی. آمایش جغرافیایی فضا، ۳۰(۴)، ۷۸-۵۹.
- غیاثوند غیائی، ف. (۱۳۹۷). تحلیل موانع کارآفرینی بنگاه‌های کوچک و متوسط کشاورزی استان قزوین. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۵(۴)، ۱۱۷-۱۳۰.
- قربانی پیرعلیدهی، ف. (۱۳۹۹). موانع توسعه کسب و کارهای خانگی زنان در مناطق روستایی، مورد واکاوی

- Asif Khan, M. (2022). Barriers constraining the growth of and potential solutions for emerging entrepreneurial SMEs. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 16(2), 1-14.
- Ayegba, O., and Omale, S.A. (2016). A study on factors affecting entrepreneurial development in Nigeria. *European Journal of Business and Management*. 8(12), 43-51.
- Braito, N., Ceccanti, D., and Huynh- olesen, D. (2021). Challenges and concerns for small and medium-sized enterprises (SMEs) doing business in third countries. Briefing requested by the INTA committee, Policy department for external relations directorate general for external policies of the Union, European parliament, 17p.
- Chimucheka, T., and Mandipaka, F. (2015). Challenges faced by small, medium and micro enterprises in the Nkonkobe Municipality. *International Business and Economics Research Journal*, 14(2), 309-316.
- Galloway, L. and Kapasi, I. (2014). Rural home-based business and their Contribution to rural lives: An exploratory study. Research Report, Heriot-watt University, Edinburgh.
- Kalantaridis, C and Bika, Z. (2011). Entrepreneurial origin and the configuration of innovation in rural areas: the case of Cumbria, North West England. *Environment and Planning*, 43(4), 866-884.
- Krejcie, R.V., and Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and psychological measurement*, 30(3), 607-610.
- Niethammer, N. (2013). Women, entrepreneurship and the opportunity to promote development and business Carmen, the 2013 Brooking Blum Roundtable Policy Briefs Enterprising Solutions: The Role of the Private Sector in Eradicating Global Poverty. At: [www.brookings.edu / Women-entrepreneursip.pdf](http://www.brookings.edu/Women-entrepreneursip.pdf).
- شهرستان رضوانشهر استان گیلان. مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۱(۳)، ۵-۲۶.
- گلرد، پ.، پرتوافکنان، م. (۱۳۹۹). نقش دولت در حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط. فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری، ۳۵(۳)، ۲۷۷-۲۸۸.
- محبوبی، م.ر.، کیانوش، پ.، و عابدی سروسستانی، ا. (۱۳۹۷). موانع توانمندسازی مددجویان در طرح‌های اشتغال‌زای کشاورزی کمیته امداد امام خمینی در استان گلستان. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۷(۱)، ۴۶-۵۵.
- مرادی، ص. (۱۴۰۱). آینده‌پژوهی در کسب و کار و نقش آن در توسعه کسب و کارها. اولین کنگره و نمایشگاه بین‌المللی صنعت و بازارسازهای نوین، ۳۰ شهریور ۱۴۰۱، کیش.
- مرکز مالگیری، ا. (۱۳۹۳). در باره سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی. ثبات قوانین. مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر مطالعات اقتصادی، ۲۱ص.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۲). برآورد آمار جمعیتی ایران، قابل دسترسی برخط در: www.amar.org.ir
- میرکزاده، ع.ا.، خالدی، ا.، و غلامی، م. (۱۳۹۶). تحلیل عوامل موثر و موانع توسعه فعالیت‌های غیرکشاورزی با تاکید بر مشاغل خانگی (مورد مطالعه دهستان قوری قلعه). تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۸(۳)، ۵۳۳-۵۴۵.
- نجفی، ب.، و صفا، ل. (۱۳۹۳). بررسی کسب و کارهای خانگی کارآفرینانه و مانع و چالش‌های توسعه آن‌ها در مناطق روستایی. کارآفرینی در کشاورزی، ۱(۲)، ۶۱-۷۳.
- نیکووسف، ن. (۱۳۹۵). آینده‌نگاری در کسب و کارهای کوچک و متوسط. چهارمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، ۱۹ تیرماه ۱۳۹۵، برلین، آلمان.
- واحد آمار و اطلاعات کمیته امداد امام خمینی شهرستان گنبدکاووس. (۱۴۰۲). آمار متقاضیان وام طرح خودکفایی در شهرستان گنبدکاووس. ۱۰ص.
- Alnassai, J.M.I.A. (2023). A Study on the Barriers to Entrepreneurship in the UAE. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(146), 1-14.

- developing? countries? an empirical evidence from an enterprise survey. *Borsa Istanbul Review*, 16(3), 1-36.
- Welsh, D.H., Memili, E., and Kaciak, E. (2016). An Empirical Analysis of the Impact of Family Moral Support on Turkish Women Entrepreneurs. *Journal of Innovation & Knowledge*, 1(1), 3-12.
- Wiid, J., and Cant, M. (2018). Major Training Challenges for Small Businesses in the Tshwane Area: Is there Hope? *Economica*, 14(7), 207-226.
- Yoshino, N., and Taghizadeh-Hesary, F. (2016). Major Challenges Facing Small and Medium sized Enterprises in Asia and Solutions for Mitigating Them. ADBI Working Paper 564. Tokyo: Asian Development Bank Institute. Available:<http://www.adb.org/publications/major>
- Nzumbi, N.E., and Misungwi, L. (2019). Challenges facing growth of small business: A case of Ngongongare village in Arusha, Tanzania. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(10), 67-82.
- Okechukwu Agwu, M., and Izunwanne Emeti, C. (2014). Issues, challenges and prospects of small and medium scale enterprises (SMEs) in Port-Harcourt City, Nigeria. *European Journal of Sustainable Development*, 3 (1), 101-114.
- Terfasa Dinka, S. (2019). Assessment of critical challenges facing small business enterprises: A survey of small businesses in Woliso Twon, Ethiopia. *Research Journal of Finance and Accounting*, 10(3), 22-31.
- Wang, Y. (2016). What are the biggest obstacles to growth of SMEs in

